

ΓΑΚ-ΑΡΧΕΙΑ Ν. ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ
ΑΡΧΕΙΟ ΒΕΝΕΤΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
1500-1797

Α. ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ

Τίτλος: Α. Βενετική Διοίκηση Κεφαλονιάς (Reggimento di Cefalonia)

Χρονολογίες: 1593-1797

Επίπεδο περιγραφής: Αρχείο

Μέγεθος: 198 φάκελοι (19 τρ. μέτρα)

Όνομα παραγωγού: Βενετική Διοίκηση Κεφαλονιάς (Προβλεπτής, Σύμβουλοι, Συμβούλιο Κοινότητας)

Διοικητική ιστορία: Με την είσοδο του 16ου αιώνα (το 1500) η Κεφαλονιά και η Ιθάκη έγιναν βενετικές κτήσεις, γεγονός που σήμανε τη σταθεροποίηση της κυριαρχίας της Γαληνότατης στην περιοχή του Ιονίου, συνδέοντας έτσι την αλυσίδα των θαλάσσιων εμπορικών της δρόμων από την Αδριατική προς την Ανατολική Μεσόγειο, αφού ήδη η Κέρκυρα από τον 14ο αι. και η Ζάκυνθος από τον 15ο ήταν δικές της κτήσεις (η Λευκάδα κατακτήθηκε από τους Βενετούς το 1502, αλλά τον επόμενο χρόνο έγινε οθωμανική κτήση για να περάσει πάλι στους Βενετούς τα τέλη του 17ου αιώνα). Η βενετική κυριαρχία στα Ιόνια νησιά θα διατηρηθεί στους τρεις επόμενους αιώνες ως την εμφάνιση των Δημοκρατικών Γάλλων (1797).

Το διοικητικό πλαίσιο που εφάρμοσε η Βενετία στην Κεφαλονιά ήταν παραπλήσιο με των άλλων νησιών του Ιονίου. Ωστόσο η βενετική Διοίκηση, γνωστή ως Reggimento, οργανώθηκε σταδιακά μέχρι να πάρει τη μορφή του 3/μελούς Σώματος (Προβλεπτής και 2 Σύμβουλοι) που συναντούμε στα έγγραφα από τον 17ο αιώνα και εξής. Αλλά και η συγκρότηση και λειτουργία του Συμβουλίου της Κοινότητας, που ασκούσε συμπληρωματικές κοινοτικές εξουσίες, σταθεροποιείται μόλις τον 17ο αι. και όχι από την αρχή της κατάκτησης. Ενδεικτικό της καθυστέρησης αυτής είναι το σωζόμενο Πρώτο Βιβλίο των Πρακτικών της Κοινότητας που χρονολογείται μόλις το 1593.

Όλες οι εξουσίες πήγαζαν από τον Προβλεπτή που αντιμετώπιζε όλα τα ζητήματα της διοίκησης, αλλά και της άμυνας, της απονομής της δικαιοσύνης και της δημόσιας υγείας. Ο Προβλεπτής (Pronveditor) και οι

δύο του Σύμβουλοι (Consiglieri) ήταν στην ουσία οι κύριοι φορείς της διοίκησης γι' αυτό στα αξιώματα ορίζονταν μόνον Βενετοί μετά από εκλογή τους από το Μεγάλο Συμβούλιο της Γαληνότατης και η θητεία τους ήταν διετής. Ο Προβλεπτής της Κεφαλονιάς αναφερόταν μόνον στον Βάιλο της Κέρκυρας, στους Έκτακτους απεσταλμένους, στον Γενικό Προβλεπτή της θάλασσας ή στο μητροπολιτικό Κέντρο, απ' όπου έπαιρνε και γενικές οδηγίες ή διαταγές στο διάστημα άσκησης των καθηκόντων του, ενώ μετά το πέρας της θητείας του υπέβαλε έκθεση "πεπραγμένων" στη Γερουσία.

Το Reggimento πλαισιωνόταν από έναν αριθμό αξιωματούχων και υπαλλήλων Βενετών και εντόπιων που ορίζονταν από τον Προβλεπτή ή από το Συμβούλιο της Κοινότητας με την έγκριση πάντα του Προβλεπτή. Στα ζητήματα της εσωτερικής δομής και λειτουργίας της Κοινότητας του νησιού το Συμβούλιο της Κοινότητας είχε καθοριστικό ρόλο. Τα άτομα που συγκροτούσαν το Συμβούλιο προέρχονταν από εξέχουσες οικογένειες του νησιού ("primarii") και από αυτό το Σώμα εκλέγονταν οι διάφοροι αξιωματούχοι που πλαισίωναν τη βενετική Διοίκηση και ασκούσαν σε συνεργασία με τον Προβλεπτή και τους Συμβούλους του τις διάφορες κοινοτικές εξουσίες. Οι σημαντικότεροι ήταν οι Σύνδικοι, οι σοπρακόμιτοι (κυβερνήτες της κοινοτικής γαλέρας), οι Προβλεπτές για την Υγεία, οι πρεσβευτές προς τη μητρόπολη, οι δικαστές-"ειρηνοδίκες" (giudici minori), ενοικιαστές φόρων και κοντόσταβλοι.

Διαδικασία πρόσκτησης: Το αρχειακό υλικό που χρονολογείται από τον 16ο αι. μέχρι τον 19ο και απόκειται σήμερα στα Αρχεία του Ν. Κεφαλληνίας, έχει κληροδοτηθεί από το "Αρχειοφυλακείον" του νησιού που δεν είναι γνωστό πότε ακριβώς οργανώθηκε. Υπάρχει μαρτυρία ότι κατεστράφη το 1591 από μεγάλη πυρκαϊά επί Προβλεπτή Δανιήλ Bembo, ενώ αρκετά χρόνια αργότερα (30 Απριλίου 1632) με δουκική διαταγή εντέλλεται ο Προβλεπτής του νησιού Νικόλαος Erizzo να μεριμνήσει για τη διοργάνωση του αρχειοφυλακείου που βρισκόταν σε πλήρη αταξία διορίζοντας κατάλληλο αρχειοφύλακα, ο οποίος θα προέβαινε και στην σύνταξη ευρετηρίου και στην συντήρηση των εγγράφων. Αλλά και κατά τον 18ο αιώνα μαρτυρείται επίσης ότι από πυρκαϊά "σπουδαίως εβλάβη" το Αρχειοφυλακείο και δόθηκε εντολή στον πρωτονοτάριο Δημήτριο Τζαγκαρόλο (νοτάριο Ληξουρίου) "να περιέλθη μετά δημοσίας δυνάμεως

την νήσον προς συλλογήν αντιγράφων ειλημμένων εξ επισήμων τοιούτων” σε αντικατάσταση των εγγράφων της Διοίκησης που είχαν απολεσθεί. Οι μαρτυρημένες από ενωρίς καταστροφές και άλλες που ακολούθησαν μέχρι εκείνη των σεισμών του 1953 αιτιολογούν τη μεγάλη καταστροφή του αρχειακού υλικού και την απώλεια διοικητικών εγγράφων της βενετικής Διοίκησης του πρώτου αιώνα της κατάκτησης, αφού τα σωζόμενα χρονολογούνται από τον 17ο αι. και εξής, με εξαίρεση το πρώτο Βιβλίο Πρακτικών της Κοινότητας του έτους 1593.

Παρουσίαση περιεχομένου: Τα τεκμήρια του Αρχείου της Βενετικής Διοίκησης Κεφαλονιάς διαχωρίζονται σε τρεις θεματικές κατηγορίες:

1. *Διοικητικά-δικαστικά:* είναι τα αναφερόμενα σε διάφορες διατάξεις, αποφάσεις και κανονισμούς για τη λειτουργία της Κοινότητας, σε διάφορες διοικητικές πράξεις (διορισμούς αξιωματούχων, υπαλλήλων, διάφορες άδειες, πράξεις εξασφάλισης, βεβαιώσεις-αναφορές υπαλλήλων, εγκρίσεις εφέσεων), κλητεύσεις, προσδιορισμούς εκδίκασης αγωγών, δικαστικές αποφάσεις, δικόγραφα, αλλά και έγγραφα προς τον Προβλεπτή με αντικείμενο μοναστηριακά ζητήματα ή άλλα ποικίλου περιεχομένου (επιστολές, προσφυγές, διενέξεις, αιτήσεις-απαιτήσεις, εξασφαλίσεις-διεκδικήσεις ή αποποιήσεις προικίων αγαθών).
2. *Οικονομικά:* πρόκειται για τεκμήρια που αφορούν ζητήματα είσπραξης φόρων ή εκμίσθωσης δεκάτης και
3. *Υγειονομικά-ναυτιλιακά.* Το περιεχόμενό τους σχετίζεται τα ζητήματα της δημόσιας υγείας και τους μηχανισμούς προστασίας της, ενώ τα ναυτιλιακά αναφέρονται στα θέματα της διακίνησης πλοίων, ταξιδιωτών και εμπορευμάτων, αλλά και στους κανονισμούς που διέπουν αυτές τις δραστηριότητες (διαβατήρια, άδειες απόπλου, άδειες φόρτωσης-εκφόρτωσης εμπορευμάτων, άδειες ελευθεροκοινωνίας, πιστοποιήσεις υγειονομικού ελέγχου κ.λ.π.).

Σύστημα ταξινόμησης: Για να γίνει κατανοητό το σύστημα ταξινόμησης είναι ανάγκη να γίνει μια σύντομη αναφορά στην ιστορική πορεία του Αρχαιοφυλακείου Κεφαλληνίας. Ήδη από τον 18ο αι., όταν πραγματοποιήθηκε η μεταφορά της πρωτεύουσας του νησιού από το Κάστρο του Αγίου Γεωργίου στο Αργοστόλι (1757), επί Προβλεπτή Alb.

Μαγνο, μεταφέρθηκε και το "Αρχειοφυλακείον", ενώ δόθηκε εντολή στον Ιωάννη Λοβέρδο Κωστή να επιστατήσει τη μεταφορά "των εις οικτράν κατάστασιν και αταξίαν όντων βιβλίων και εγγράφων και να κατατάξη ταύτα κατά το δυνατόν χρονολογικώς και συστηματικώς". Ο Ιωάννης Λοβέρδος Κωστής, ο γνωστός ιστορικός, ήταν ο πρώτος αρχειοφύλακας-αρχειονόμος που προέβη σε ταξινόμηση των δημοσίων εγγράφων. Δεύτερος ο Σπυρίδων Φωκάς, γνωστός σε όλους ως *αρκιβίστας* (Archivista) του Ιονίου κράτους, ήταν εκείνος που έβαλε πράγματι τη σφραγίδα του στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας-δομής του Αρχείου. Αναγνωρίζεται από όλους ως "πατήρ και άγρυπνος και τίμιος φύλαξ του αρχειοφυλακείου". Υπηρέτησε σ' αυτό από τα πρώτα χρόνια του Ιονίου κράτους (1817) μέχρι τον θάνατό του το 1866. Στα πάνω από 40 χρόνια υπηρεσιών του αυτός ο "αρκιβίστας" επιτέλεσε το τεράστιο έργο της ανακατάταξης του αρχειακού υλικού πέντε αιώνων και της ταξινόμησής του με "νέα" μέθοδο. Γνώστης της ιταλικής, του βενετικού ιδιώματος αλλά και της λατινικής και γαλλικής γλώσσας, ακολούθησε ένα μικτό σύστημα αρχειοθέτησης (ειδολογικό, θεματικό, χρονολογικό). Διαχώρισε τα από τον 16ο αι. φυλασσόμενα στο Αρχαιοφυλακείο συμβολαιογραφικά βιβλία, τα ληξιαρχικά, τα διοικητικά και τα δικαστικά, αριθμώντας και μονογράφοντας τα φύλλα τους, έτσι που σήμερα είναι δυνατή η επισήμανση των απωλειών. Τα άλλα λυτά έγγραφα τα κατέταξε σε θεματικές κατηγορίες (καθ' ύλην) και χρονολογικά συγκροτώντας δέσμες ή συλλογές εγγράφων δίνοντας πάλι αρίθμηση στα φύλλα των δεσμών και των υποθέσεων στις συλλογές. Σ' αυτά όλα επικόλλησε παραλληλόγραμμο χαρτί όπου έφερε την ταξινομική του ένδειξη, η οποία ήταν γραμμένη και στο πρώτο φύλλο ή έγγραφο της δέσμης στην ιταλική γλώσσα. Τα έγγραφα των δεσμών και συλλογών δεν είναι πάντα σε χρονολογική σειρά και υπάρχουν συχνά συνημμένα αντίγραφα παλαιότερων χρονολογιών. Αυτή η κατάταξη του Φωκά ακολουθήθηκε και από όλους τους μεταγενέστερους αρχειοφύλακες και εξακολουθεί μέχρι σήμερα να είναι σημαντικός οδηγός για την αποκατάσταση διαλυμένων δεσμών ή συλλογών (όπου ήταν δυνατόν). Έτσι αρχειοθετήθηκαν οι φάκελοι σε συνεχόμενη αρίθμηση: κατά κατηγορίες, ειδολογικά, θεματικά, σε σειρές διοικητικής σπουδαιότητας και χρονολογικά (όχι αλφαβητικά).

Όροι πρόσβασης: Δεν υπάρχουν περιορισμοί.

Όροι αναπαραγωγής: Ακολουθούνται οι ισχύοντες κανόνες των Γ.Α.Κ.

Γλώσσα-γραφή: Το σύνολο σχεδόν των εγγράφων είναι στην ιταλική γλώσσα με ιδιωματισμούς της βενετικής διαλέκτου, ενώ μικρός αριθμός, κυρίως συνημμένων αντιγράφων, είναι στην ελληνική της εποχής (με ιδιωματισμούς από την ιταλική) σε χειρόγραφο και εν πολλοίς δυσανάγνωστη γραφή.

Φυσικά χαρακτηριστικά: Ο μεγαλύτερος όγκος του αρχειακού υλικού έχει υποστεί μεγάλες φθορές και αλλοιώσεις από τη βροχή και τις κακές συνθήκες φύλαξης σε σκηνές αμέσως μετά καταστρεπτικούς για το νησί σεισμούς του 1953.

Συμπληρωματικές πηγές: Για την περίοδο της βενετοκρατίας στο νησί συναφείς και σημαντικές πηγές (πλην των διοικητικών εγγράφων που παρουσιάζονται σ' αυτό το ευρετήριο) είναι :

- Αναστασίας Σιφωνιού-Καράπα, Μενελάου Α. Τουρτόγλου, Σπυρίδωνος Ν. Τρωιάνου, "Το Νοταριακόν Αρχεῖον Κεφαλληνίας", Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου της Ακαδημίας Αθηνών, τομ. 16-17 (1969-1970), Εν Αθήναις 1972.
- Γεωργίου Ν. Μοσχόπουλου, "Το Εκκλησιαστικό Αρχείο Κεφαλονιάς (Μητρόπολη-Μονές-Ναοί)", Αθήνα 1984 και
- Γεωργίου Ν. Μοσχόπουλου, "Ληξιαρχικό Αρχείο (γεννήσεις-βαπτίσεις-γάμοι-θάνατοι)", Αθήνα 1988.

Παρατηρήσεις: Η κύρια ταξινόμηση του Αρχείου της Βενετικής Διοίκησης Κεφαλονιάς είχε πραγματοποιηθεί σε διάφορες αποστολές από το έτος 1975 από τον κ. Νίκο Μοσχονά, Διευθυντή του Κέντρου Βυζαντινών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών.

Χρονολογίες περιγραφής: Σταματούλα Ζαπάντη, δρ ιστ., 2002-2003.

B. ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΦΡΟΥΡΙΟΥ ΆΣΟΥ - ΠΡΟΒΛΕΠΤΕΣ ΆΣΟΥ

Τίτλος: Διοίκηση Φρουρίου Άσου: Προβλεπτές Άσου

(Fortezza di Asso: Proveditori di Asso)

Χρονολογίες: 1656-1797

Επίπεδο περιγραφής: Αρχείο

Μέγεθος: 132 φάκελοι (6 τρ. μέτρα)

Όνομα παραγωγού: Προβλεπτές Άσου

Διοικητική ιστορία: Οι συχνές επιδρομές κατά τον 16^ο αι. πειρατών και Οθωμανών, κυρίως στα βόρεια παράλια της Κεφαλονιάς, με ορμητήριο τη Λευκάδα (οθωμανική κτήση) δημιουργούσαν πολλά προβλήματα στην άμυνα του νησιού αλλά και στην οικονομική και κοινωνική ζωή των κατοίκων με τις πολλές καταστροφές, αρπαγές και λεηλασίες. Το Κάστρο του Αγίου Γεωργίου, όπου η έδρα της βενετικής Διοίκησης του νησιού, δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στις ανάγκες προστασίας και υπεράσπισης της βόρειας περιοχής της Κεφαλονιάς όταν μικρότερες ή μεγαλύτερες επιδρομές έπλητταν τους κατοίκους. Έτσι το αίτημα των κατοίκων για ανέγερση φρουρίου στη χερσόνησο της Άσου, που υποβλήθηκε στη βενετική Γερουσία το 1585, αντιμετωπίστηκε θετικά από το μητροπολιτικό κέντρο. Η θέση εξαιρετικά προνομιακή από στρατιωτική άποψη είχε τον έλεγχο του Ιονίου προς την ανοικτή θάλασσα, ενώ οι απόκρημνες ακτές απέτρεπαν κάθε προσπάθεια πρόσβασης. Οι δύο μοναδικοί αβαθείς όρμοι προς Β. και Ν. μπορούσαν να εξυπηρετήσουν μόνον μικρές ψαρόβαρκες.

Η ανέγερση του Φρουρίου της Άσου άρχισε το 1593 με στόχο την ενίσχυση της άμυνας του νησιού και ορίστηκε το ίδιο έτος ως Αντιπροβλεπτής Άσου (*vice proveditor*) ο Αμβρόσιος Corner, ο οποίος από το 1591 ήταν ο ένας από τους δύο Συμβούλους του *Reggimento* της Κεφαλονιάς. Μετά την ολοκλήρωση της ανέγερσης του Φρουρίου ως

πρώτος Προβλεπτής Άσου (Provveditor di Asso) διορίστηκε ο Βαρθολομαίος Minio το έτος 1597¹.

Τη διοίκηση του Φρουρίου ασκούσε ο Προβλεπτής, ο οποίος ήταν ευγενής Βενετός αξιωματούχος και εκλεγόταν και αυτός, όπως και της Κεφαλονιάς, από το Μεγάλο Συμβούλιο. Η θητεία του ήταν διετής και είχε διοικητικές και δικαστικές αρμοδιότητες. Αναφερόταν στον Γενικό Προβλεπτή για τη θάλασσα για μείζονα ζητήματα άμυνας ή απονομής δικαιοσύνης και στον Προβλεπτή Κεφαλονιάς. Ορισμοί, διαταγές, διατάγματα της μητρόπολης διαβιβάζονταν στον Προβλεπτή Κεφαλονιάς, ο οποίος με τη σειρά του τα διαβίβαζε προς τον Προβλεπτή Άσου για κοινοποίηση και εφαρμογή. Στα καθήκοντά του συνεπικουρούσαν οι στρατιώτες της φρουράς (fanti).

¹ Βλέπε πρόχειρα Μοσχονάς Νικ., 'Ειδήσεις περί της ιδρύσεως και οργανώσεως του Φρουρίου Άσου Κεφαλληνίας (1585-1610)', Διεθνές Ινστιτούτον Φρουρίων, Πεπραγμένα Επιστημονικής Συνόδου, Αθήναι 25-29.4.1968, σ 1-6.